

MÜ'MİNÜN SURESİ

linen Mü'minün süresinde Hz. Peygamber ile ashabının dinî hayatlarını sürdürmeye izin vermeyen, onları hicret etmeye mecbur eden müşriklerle tekrar uyarıda bulunulduğu görülmektedir. Bununla birlikte Resûlullah'a ve dolayısıyla davet ve irşad görevini yerine getirecek kimselere tebliğ sırasında muhataplarına sert davranışları tavsiye edilmekte, başarılı olabilmek için öncelikle kendi dinî hayatlarını iyileştirmeleri gerektiği bildirilmektedir.

Hz. Ömer'den nakledildiğine göre Re-sûl-i Ekrem, "Bana öyle on âyet nâzil oldu ki onların icabını yerine getiren kimse mutlaka cennete girer" dedikten sonra Mü'minün süresinin ilk âyetlerini okumuştur (Kurtubî, XII, 102; sûrenin faziletiyle ilgili diğer rivayetler için bk. a.g.e., XII, 102-103; Şevkânî, III, 473). Ebüssuûd Efendi *Tefsîrü'süreti'l-Mü'minün* (Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 1026/4) ve Mustafa b. Ebû Saïd el-Hâdimî *Risâle fi ķad efeļha'l-mü'minün* adıyla birer risâle kaleme almışlardır (Süleymaniye Ktp., Tırnovalı, nr. 1842).

BİBLİYOGRAFYA :

Vâhidî, *Esbâbî'n-nûzûl* (nşr. Seyyid el-Cümeyî), Beyrut 1410/1990, s. 258-260; Kurtubî, *el-Câmi'*, XII, 102-103; Şevkânî, *Fetħu'l-kâdir*, III, 473; N. Robinson, "The Structure and Interpretation of Sûrat al-Mu'minün", *Journal of Qur'anic Studies*, II/1, London 2000, s. 89-106.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU

MÜ'MİNÜTTÂK

(bk. SEYTÂNÜTTÂK).

MÜMINZÂDE AHMED HASÎB

(bk. AHMED HASÎB EFENDİ).

MÜMÎT
(المميت)

Muhyînin mukabili olarak kullanılan Allah'ın isimlerinden biri

(bk. MUHYÎ).

MÜMKİN
(الممكّن)

Varlığı da yokluğu da zâtının gereği olmayan veya konu ile yüklem arasındaki ilişkisi zorunlu bulunmayan anlamında kelâm ve mantık terimi

(bk. HÜKÜM).

MÜMTÂZ

(ممّتاز)

Berhûrdâr b. Mahmûd
Türkmân Ferâhî
(XI./XVII. yüzyıl)

İranlı müsnî ve şair.

Türkmen asıllı olup bugün Afganistan sınırları içinde kalan Ferâh'ta doğdu. Şiirlerinde kullandığı Mümtâz mahlasıyla tanınmıştır. Hayatı hakkındaki bilgiler *Mahbûbî'l-ķulûb* adlı eserinde verdikleriyle sınırlıdır. Kendi anlatığına göre eğitimini doğduğu yerde aldı ve kısa bir süre sonra şiir yazmaya başladı. Ardından gittiği Merv'de iki yıl Arslan Han'ın hizmetinde bulundu, buradan İsfahan'a geçerek Hasan Kuli Han Şamlû'nun müsniliğini yaptı. Bu şehirde dostlarından birinin teklifü üzerine meclislerde anlatılan hikâyeleri bir mecmuada toplamaya başladı. Önce *Râ'nâ* ve *Zîbâ* diye adlandırdığı bu mecmuya zamanla sayıları 400'ü bulan kissaları da ekledi ve buna *Mâhfel-i Ârâ* adını verdi. Memleketi Ferâh'a dönen Mümtâz bir süre Herat ve Meşhed'de ikamet etti. Daha sonra gittiği Ulkay-Dürûn'da Safevî Şâhî I. Abbas'ın 1035 (1626) yılında tayin ettiği Vali Menûçîhr b. Karcikâya üç yıl müsnilik yaptı. Çevredeki bir kabilenin şehrde yönelik saldırısı sırasında bütün eşyası yağmalanıp yazdığı eser kaybolunca Herat'a döndü. Burada çalışmasını yeniden kaleme almaya karar vererek "Şemse ve Kahkaha" adlı hikâyeyi yazıp Vali Safî Kuli Şamlû'ya ithaf etti. Ancak Herat'ta çıkan karışıklıklar yüzünden Habûşân'a geçti. Hattında kalnlara yeni hikâyeler ekleyip eserini telif etmeye başladı. *Mahbûbî'l-ķulûb* adını verdiği bu çalışma bir önsöz, beş bab (tevazu, hüsni hulk, teslim, musâhabâ ve sehâvet) ve bir hâtimeden meydanına gelmektedir. Ağır bir dile yazılan eser, üçüncü bölümdeki hikâyelerden birinin ismi olan *Şemse ve Kahkaha* olarak da tanınmıştır. Kitabın hâtimesinde yer alan ve daha sade bir üslûpla yazılan "Râ'nâ ve Zîbâ" adlı bölüm halk arasında çok tutulmuş ve ayrı olarak da basılmıştır (Bombay 1304). Eserin tamamı daha sonra yâymânmıştır (Tahran 1322 h.s.). Son neşri *Dâsitânhâ-yı Mahbûbî'l-ķulûb* ismiyle Ali Rîzâ Zekâvetî tarafından gerçekleştirilmiştir (Tahran 1373 h.s.). Mümtâz'in mezarının Ferâh civarında bulunan Yezde köyünde olduğu kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mümtâz, *Mahbûbî'l-ķulûb: Şemse ve Kahkaha*, Tahran 1336 h.s.; Rieu, *Catalogue of the Persian Manuscripts*, II, 776-777; Safâ, *Edebiyyât*, V/3, s. 1802-1805; Nefîsî, *Târih-i Naṣm u Neşr*, I, 362; Zehrâ-yi Hânlerî [Kiyâ], *Ferheng-i Edebiyyât-i Fârsî*, Tahran 1348 h.s., s. 452; Âgâ Büzürg-i Târhânî, *ez-Zerî'a ilâ tesâniî-i Şî'a*, Beirut 1390/1970, XIV, 225; Ethe, *Târih-i Edebiyyât*, s. 236-237; M. Ali Taberî, *Zübdetü'l-âsâr*, Tahran 1372, s. 370; Ahmed-i Münzevi, *Fîhrîstü'l-Kitâbhâ-yı Fârsî*, Tahran 1374 h.s., I, 469-470; M. Enûse, "Berhûrdâr Türkîmân", *Dânişnâme-i Fârsî* (nşr. Hasan Enûse), Tahran 1381 h.s., III, 164-165; E. Berthels, "Mumtâz", *EF* (Ing.) VII, 557; Ali Mîr Ensârî, "Berhûrdâr Fe-râhî", *DMBî*, XI, 681-682.

MEHMET ATALAY

MÜMTAZ MAHAL

(ö. 1040/1631)

Bâbürlü Hükümdarı I. Şâh Cihan'ın, adına Tac Mahal'i yaptırdığı hanımı Ercümend Bânû Begüm'ün unvanı

(bk. TAC MAHAL).

MÜMTEHİNE SÛRESİ

(سورة الممتحنة)

Kur'an-ı Kerîm'in altmışinci sûresi.

Medine devrinde Hudeybiye Antlaşması ile Mekke'nin fethi arasındaki dönemde nâzil olmuştur. On üç âyet olup fâsilası ۱۰، ۹، ۸، ۷، ۶، ۵، ۴، ۳، ۲، ۱ harfleridir. Adını 10. âyette geçen "fe'mtehinûhünne" (onları imtihan edin) ibaresinden alır. Bu emir, Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Mekke'den kaçarak müslümanlara sağlanan mümin kadınların niyetlerinin anlaşılması amacıyla yönelikti. Sûre Mümtehane, imtihan ve Meveddet olarak da anılır. Mümtehine (imtihan eden) şeklindeki adlandırma sûrenin kendisini nitelerken Mümtehane (imtihan edilen kadın) ilgili âyetin indirilmesine sebep olan hanım sahâbîlere işaret eder. Meveddet (sevgi) adı ise bu kelimenin yer aldığı 1 ve 7. âyetlerle bağlantılıdır.

Mümtehine sûresinin temel konusunu Câhiliye devrinde aynı toplumu oluşturan insanlardan müslüman olanların olmayanlarla münasebetleri oluşturur. İki taraf arasındaki bazı gizli dostluklar ilâhî beyanın müdâhalesine zemin hazırlamıştır. Hz. Peygamber seferlerinin hangi cepheye yönelik olacağını genellikle gizli tutardı. Medine döneminin son yıllarda, daha önce Mekkeliler'le yaptığı Hudeybiye Antlaşması'nın içeriği şartların Mekkeliler'ce ihlâl edilmesi üzerine Mekke'yi fet-